

^v**ŠOLSKI PRIJATEL.**

Izhaja vsak torek na pol pol in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 17.

V torek 26. aprila 1853.

II. tečaj.

Tonček v šoli.

Tonček. G. učitel so sicer vselej prvi v šoli, oni vselej prvi v šolsko izbo stopijo. Dones so pa nekaj zamudili, malo pozdej so prišli. Morebiti zavolj tega, da vidijo, alj se vsak učenec na svoje mesto vsede, tiho v knjižici bere in se tako na prihodnji nauk pripravlja, ako ravno njih ni v šoli. Tako morate, so nam že večkrat djali, vselej storiti. Pa nekteri nočejo bogati, niso dones bili na svojem mestu, so po izbi skakali, vpili in polom imeli. Učitelj v šolo stopijo — in vse potihne — vsi se zmuznijo na svoje mesta. Kaj, so rekli, kaj je to? alj tako malo porajtate mojih navkov; alj mislite, da, če jaz nisim priča, vas nihče ne vidi? Alj ste že pozabili, da je ljubi angelj varh vselej pri vas? alj ste že pozabili, da vas Oče nebeški povsod in vselej vidi. Glejte! niste le samo mene razžalili, temuč tudi angela varha, tudi Boga ste razžalili. Da mi tega nikolj več ne storite! Žalosten, ja hud bi moral biti, ako bi še enkrat kaj takega vidil: vsak naj gre hitro na svoje mesto! —

Po sv. maši, kjer smo lepo peli, so drugotečajarji tole pisali: teta, telo, tele, mati, meta, ruta, dete, peta, otava, motovilo. — mati meto nabërajo. — teta motajo. — telo umerje. — ruta je lëpa. — na peti imam rano. — tele ne jë otave. — pojva lepo in mirno po tem potu. — Nas so pa narprej popraševali: kaj je nared iz lesa, iz železa . . . kaj je žleb proti hiši. Mi smo vselej takole odgovoriti morali: Iz lesa je nared miza . . . žleb je zvu-najni hišni del. Tako smo pravili od več reči. Le ne pozabite; — dones bomo pa rajtali. Neček! so djali, štej mi še enkrat peresa; že prav, še znaš lepo do deset šteti. Sedaj pa le lepo po versti

stopite. Francej! reci edno. Ti Jakej zraven njega reci dve, ti za njim pa reci tri . . . tako je šlo atej! po versti prav urno do deset. Pa čajte! so rekli, da pojde še bolj veselo, bomo tole poskusili: Francej! reci: edno in edno je dve, ti Jakej! reci: dve in edno je tri, — ti pa reci: tri in edno je štiri — to je šlo fletno do deset! He! bomo spet drugače poskusili, to mora iti na vse sorte. Francej! še enbart začni! On je koj hitro začel: edno in edno je dve. Prav! oberni se proti Jakeju in prašaj ga: koliko je dve in edno, povej Jakej! Dve in edno je tri. Jakej! prašaj tudi ti svojega soseda: koliko je tri in edno? ti pa: koliko je štiri in edno? je pet . . . in tako naprej do deset. Sedaj so dali g. učitel Mojceji edno, in Naceji dve peresi. Mojcej! povej mi, koliko imaš peres? Jaz imam edno pero. Koliko pa ti Nacej? Jaz imam dve peresi. Kdo jih ima več? Koliko jih ima Nacej več? Dve je edno več, ko edno, so djali. Reci tudi ti tako za menoj! Potem so dali meni dve peresi, Reziki pa tri, in so ravno tako praševali kakor popred, slednič smo tudi morali reči: tri je edno več, ko dve; tako je šlo zmiram višej clo do deset; rekli smo deset je edno več, ko devet. — No! dosti smo rajtali, sedaj bomo spet nov glas pisali, bomo spet novo pismenko narejali. Poskusite narprej *i, u, o* pisati.

Povej mi sedaj, kako pa kej praviš, če ti sestra kaj ponudi, kar nočeš, česar nimaš rad. Ali! da rečeš: e — nočem, — e to ni dobro, e to ni lepo. Glejte! *e* rečemo. Kak glas slišimo, ko rečemo *e*, kaj ne glas *e*; to je spet nov glas, on ni ne *i*, ne *u*, ne *o*, temuč glas *e* je. Kako je bilo pervej ženi ime, so vam g. katehet pravili, sem sam slišal, ste ja vidili, da tudi jaz g. kateheta rad poslušam in keršanski nauk pridno s vami ponavljam; no povej mi, kako je bilo pervej ženi ime? Pervej ženi je bilo ime Eva; le prav počasi, ja! E-va je bilo pervej ženi ime. Kteri glas narprej slišite, ko rečem E-va? kaj ne *e*. Da! glas *e* slišimo. Glejte! koliko peres imam v roci, — edno. Ko rečem e-dno, kteri glas slišimo, kaj ne glas *e*? Ti tamle v zadnjej klopi povej mi, kako pravijo se tiste bukve, ki vsako saboto popoldne iz njih berete? Tim bukvam se pravi: *evangelji*. Ja! evangelji se pravijo; alj si poslušal, alj kaj veš, kako je ime tim bukvam? prav! evangelji se pravijo. Kteri glas slišimo narprej, ko rečemo e-vangelji? kaj

ne glas e. Sedaj bomo pa glas *e* pisali, bomo pismenko *e* naredili; le sem glejte! Naprej naredim tenko črto, jo zgoraj lepo dolj zavijem, malo pritisnem, jo dolej spet tenko na viš zavijam, glejte takole *e*. Tako se piše *e*, to je pismenka *e*. Sedaj pa le pišite celo uro vse štiri pismenke; Urbanček bo na vas gledal in vam pomagoval! —

Nekaj od ljubih živalic.

(Dalje.)

Glejte! tukaj je rastlin dovolj. Janezik pridi in pošlataj prav mehko to rastlino. Janezik je to storil, in se vstrašil, ko je vidil, da se je rastlina k tlam nagnila.

Katehet so se smejali in ga vprašali: zakaj se bojiš Janezik? Ti si ves bled od straha.

Fantič, kateri bi se bil rajše jokal kot smejal, reče boječ: Ah, gospod, velikokrat Vas prosim za odpuščanje. Jaz nisim vedel, da bo rastlina koj pokončana, če jo bom le pošlatal.

Kat. Potolaži se, moj otrok. Ti nisi rastline pokončal. Pridite tudi vi drugi, in pošlatajte vsak eno vejico.

Otroci so to storili, in vse vejice so kakor omamlene k tlam visele.

Kat. Ta imenitna cvetlica se imenuje „počutnica“, ali: „nikar se me ne dotakni“ (noli me tangere). Vertnarji jo imenujejo (mimosa pudica.)

Ali se vam ne pozdeva, kakor da bi ta cvetlica vse občutila? Čes nekaj časa se bodo te vejice sopet kviško povzdignile.

Otroci. Ali res? to je pa vunder čudno.

Kat. Zdaj pogledjte to cvetlico. Pogledjte tukaj tanke nitke? Imenujemo jih: „mušne mreže“ (dionaea muscipula.) Pazite. Jaz bom eno muho vjel in jo noter položil. Cvetlica se bo koj zaperla, in se ne bo poprej odperla, dokler muha ne bo mrtva. Ali je pa to prav, da jaz to muho ob življenje pripravi?

Tonč. O brez skerbi! te gerde stvari nas mučijo po leti in vse podobe zamažejo. Koliko morajo živali zavoljo njih prestati. Mar skatera krava je že zavoljo tih stvari bezala.

Kat. Pa vunder ne smemo tudi ene muhe brez vsroka vmeriti, še manj pa jo mučiti, kakor imajo neki hudobni, nevsmileni otroci navado, muham habice in nogice potergati, in jih tako do smerti mučiti.

Poglejte sem, cvetlica se sopet odpira, muha je mrtva.

Otroč. Resnično! bi rekel, tudi ta cvetlica vse občuti.

Kat. Oh ne, ta cvetlica ni živa, ne občuti; pa čudna, čudna je. Vsaka cvetlica je veliko več vredna, je bolj popolnoma, je v verstih stvarjenih reči na višjej stopnji, kakor vsaki še tako žlahtni kamen. Kak velik razloček je med kamni in rastlinami! Poglejte rastline! Kakor po naših žilah kerv, tako se po njih nježnih cevčicah redivni sok na vse kraje razteka v njih veje, mladike, perje, cvetje, sadje; vsaki teden se na njih podobi kaj novega vidi. Le eno perje dobro poglejte; skozi nar manjšo vejico se redivni sok cedi do lepega cvetja in do nar tanjše osine. Glejte, tamkej se hmelj, bob, veternica po preklji ovijajo, kakor da bi jih bil kdo gor ovil. Tamkej se terta, tukaj beršljan po kolu do hišnih oken ovijata. Tamle tiste cvetlice svoje čašice zvečer zapro, ravno kakor da bi hotle sladko zaspati. Kak razloček med rastlinami in kamni! Tukaj smert, tamkej življenje. Nad katerimi imate več veselja, katere rajše imate?

Anč. O gotovo prelepe cvetlice, in veličanstvene drevesa!

Kat. Prav imaš moj otrok. Če bi vas zdaj v tak kraj peljal, kjer so lepi kamni, bi vas toliko ne veselilo, kakor če bi vas v lep vert peljal, kjer bi pisane travnike pregledovali. Kaj je tudi naj lepši in naj žlahtnejši kamen — demant — proti lepimi cvetlicami?

Odkod pa to, da cvetlice rajše imamo, kakor kamne? Vi bote mislili, da zavoljo tega, ker so lepo zelene, in na vse sorte barvane, ker lepo dišijo in nam njih sadje dobro služi. O nikdar moji otročiči, ako ravno veliko ljudi na to misli. Le zavoljo tega, ker cvetlice že na višjej stopnji med stvarmi stojé in so človeku že bolj podobne.

Jan. Kaj? rastline so nam — so človeku podobne? Kako to?

Kat. Le počaj, se bote sami prepričali. Tonček! vstopi se zraven tegale drevja, poglejte! ono ima tri veje, — Tonček

razpni svoje roke. Glejte drevesne *noge* in *perstici* (korenine) so že u zemlji, in se terdno deržijo. Kako lepo, dolgo in močno je njegovo *telo* (deblo). Kajne razteguje svoje veje tako, kakor Tonček svoje roke s persti? Kaj nimajo? Tončkove rokice kosti, žile in kitice, kakor drevo svoje vejice in perje? — Kakor se po Tončkovih žilah kerv in redivni sok po celej roki razlija, ravno tako se v drevesih redivni sok gor in dolj raztekuje. En del tega redivnega soka da drevesu, lesu, vejicam živež, in drugi žene cvetje, perje in sadje. Drevo je s skorjo pokrito, kakor človeško truplo s *kožo*. Ali bi se daleč motili, če bi rekli, da je Tončkov obraz *cvetji* na drevesu podoben? O gotovo ne! Tonček to zdaj sam pokaže. Poglejte kako je zarudel, in kako se smeja? Ali ni tako, kakor da bi ravno zdaj cvetel? —

Pridi sem Tonček! ti malo, živo drevce! Jaz ti le vošim, da bi lepo rasil in dobrega sadja obilno rodil!

Otroč. O gospod katehet to vsi želimo!

Kat. To morate tudi storiti, če ne bi vas drevesa in cvetlice osramotile, zakaj te vsako leto sadje rodijo, in nam veliko dobička nesejo.

Jaz mislim, da nikdar ne bote drevja ali cvetlic pogledali, brez da bi se tih lepih naukov ne spomnili, ktere sem vas učil. Posebno pa, kolikorkrat na drevje alj na cvetlice pogledate, ne pozabite, kako mogočen in moder da je Bog, kteremu nikdar ne moremo za tako velike dobrote zadosti hvaležni biti. Zakaj vsaka cvetlica na vas glasno kliče: „Nikar ne pozabi ljubega Boga.“

Vi bote lahko previdili, kako neumni in nehvaležni so taisti ljudje, kteri sadunošne in gojzdne drevesa poškodvajo. Tudi pri cestah so ljudje s velikim trudom drevesa vsadili, da bi se pod njih senco popotnik spočil, in da posebno po zimi, kder je vse okrog in okrog belo, pot kažejo. O koliko nesreč se je že na takih cestah prigodilo, kjer ni dreves!

Varujte se taj, te drevesa poškodovati, in povejte precej gosposki, če bi kterega vidili, da kaj tacega dopernaša; zakaj taisti, kteri greh zamolči, se greha deležnega stori,

(Dalje sledi.)

Učiteljski shod v Ribnici 10. febr. 1853.

Ko smo se razun gosp. kateheta in učitelja iz Loškiga - potoka, katerim zavoljo prevelike daljave in slabiga vremena tistiga dne res ni mogoče blo v Ribnico priti, vsi drugi učitelji in kateheti tega šolskiga okraja krog našiga ljublenega prijatla in predsednika gosp. dekana Ig. Holzapfel-a zbrani, so nas imenovani gospod s sledečimi besedami prav prijazno nagovorili:

Gospodje! še večkrat smo se tukaj sošli, se pomeniti in posvetovati zastran omike in prave izreje šolske mladine. Danes nas pa že posebno povabi c. k. oblastnija tele prašanja pretresovati:

I. Kako bi se zamoglo napaki, da poletu veliko otrok zavoljo pašnje šole zanemarja, resno v okom priti?

Od tega zares važniga predmeta smo tole govorili, in za potrebno spoznali.

1. Da bi šole že same na sebi k taki omiki povzdignene bile, da bi tudi prosti kmeti že z lastniga nagiba svoje otroke v šolo pošiljal. Učitelj naj bo torej v poduku dobro izurjen, in naj le take predmete izvoli, katerih prid že lahko učenci in njih starši spoznajo.

2. Naj šolski predstojniki, posebno duhovski učeniki pri vsaki priložnosti starišem na serce položijo, kako njih otroci zavoljo pašnje ne le samo potrebnih učenosti, katerih bi scer v šoli za svoje prihodno življenje pridobili, zamudijo; ampak tudi nekako odivjajo — neumni živini enaki postanejo — ter se tepeža, terpinčenja živali, tatvine in veliko drugih pregreh navadijo, ktere se v poznejih letih nikakor zatrete ne dajo.

3. Ker pa nekteri terdoverni kmet se zavoljo neumno zmišleniga prida take pašnje nikakor pregovoriti in odsvetovati ne da, bi blo prav potrebno, da bi gosposka nad tim čula, in oestro prepovedala, starišem svoje otroke k pastirstvu rabiti; naj bi se dognalo, da bi se, kar je bilo v „Novicah“ že mnogokrat tako živo priporočeno, — pašniki razdelili, ter se otroci tam per spremenenji taistih v njive ali travnike — kmetiti, in pridni biti naučili. Ako bi se pa pri vsim

tem še primerilo, da bi otroci pasti morali, naj se oestro zapovē, da imajo otroci ob odločeni uri domu prignati, in potem v šolo iti; zatorej je treba

4. take šolske ure odločiti, da bodo tudi pastirji zamogli o pravim času v šolo priti. Take ure bi ble (kakor pri nas) dopoldne od 10—12 in popoldne od $\frac{1}{2}2$ — $\frac{1}{2}4$.

5. Ker so pa v nekterih krajih pašniki, ki se posamezno razdeliti ne dajo, tak naj si take soseske ali vasi vkup pastirja, čednika s poganjačem vred najemejo, kakor je pri nas navada, in kar tudi stori, da otroci zastran paše nikoli šole ne zamudijo i. t. d. (Konec sledi.)

Jasnica. *)

Lepa je jasnica žarna,

Ki zvečer nebo zlati,

Lahko serčice zamakne

V kinč nebeške se moči.

Lepo sveti o večeru

Jasnosvitla zvezdica,

Lahko človek premišluje

Krasno delo stvarnika.

In če delo dokončano

Bilo z Bogom je čez dan,

Lepše sveti se jasnica,

Lepši tud' je zvezdic plan.

Kdor čez dan je dobro storil,

Čisto vest ohranil je,

Temu „lahko noč“ migljajo

Mile božje zvezdice. —

A. Praprotnik.

Listonoša.

Iz Kranjskega se nam piše:

Več verlih rodoljubov je že sprožilo, se oglasilo, ter svoje misli in želje razodelo, da naj bi se *društvo sv. Mohora*, da bo k moči priti, se terdno vstanoviti in stanovitno ohraniti zamoglo, za *vstanovitvenje istine* (kapitala) skerbelo. Slavni odbor omenjeniga društva zatorej prevdarja in tudi od mnogih strani zvediti želi, kaj častiti družniki o tej reči mislijo, kako bi se to naj bolje osnovati in speljati dalo. Zatorej menim, da se tudi meni za zlo vzelo ne bo, ako v namen občniga prida v tej reči svoje misli očitno naznanim in razodenem. Kakor je v „šolkim prijatelju“ že opomnjeno in nasvetvano bilo, naj bi se vsakimu družniku *na voljo*

*) Jasnica je stara slov. beseda in pomeni toliko, kakor nemšč. „Abendroth.“
Pisatelj.

pustilo, ako hoče istino vložiti, in s tem vsiga plačila za vselej oprosteno biti, ali pa le letno plačilo leto za letam redama odrajtovati. Na dalje je želeti, da bi se vložitevna istina, ako se s tem le izhajati zamore, vikši kot *50 goldinarjev* nikar ne postavila ali odločila. Zraven tega je pa še želeti, da bi vsak družnik, kateri bi ali v enim letu ali pa vsaj v petih letih to istino splačal, ne le do svoje smerti družtvne bukve prejemal, ampak tudi *to pravico* zadobil, da bi še daljejne od slavniga društva na svetlo dane bukve *komu drugimu izporočiti zamogel*, kateri bi jih po njegovi smerti prejemal. K temu pa bi bilo treba, da bi vsak vložitelj, kadar bi to istino splačal, častitimu odboru društva na znanje dal, komu po svoji smerti družtvne bukve prepustiti hoče, da bi se to v družtvini zapisnik zaznamvalo, in po smerti vložitelja vedilo, komu bukve dalje pošiljati. Ako se bo tako vravnalo, bo to družtvenikam gotovo močno dopadlo, in upati je, da bi jih to veliko, tudi že priletnih, nagnilo in spodbodlo, istino vložiti, ker bi vedili, da z njih smertjo njih pravica ne umerje, in da tako s tem še po smerti komu dobro storiti zamorejo. To bi pa tudi v občni prid veliko pomagalo, ker bi gotovo marsikteri vložitel svoje družtvne knjige in dalejšno pravico po svoji smerti kaki farni bukvarnici ali kakimu enakimu dobrotnimu društvu izporočil. Ravno zato, ker bi se s to pogodbo in pravico naj več družnikov dobiti utegnilo, kateri bi pripravljeni bili, to istino vložiti, bi pa po tem načinu omenjeno društvo sv. Mohora samo naj več podpore najdljo, naj bolj si opomoglo, in s tem naj močnejši se vterdilo in vstanovilo. —

Vse prevdarite in presodite, — kar je dobriga, obderžite, sklenite in storite. —r.

Društvo sv. Mohora.

Prevzvišeni nadškof Zagrebački presv. gosp. *Juraj št. Haulik* so nam za prejete družtvne knjige 40 fl. sr. poslali, da bi tako, so ljubeznivo pristavili, društvo v lepem namenu podpirali. Slava!

Dalje so pristopili p. n. gospodi: 778. Šerbice Mat., učenec v št. Jakopu v Roži; 779. Jugovic Juri, kapl. v Kapelah; 780. P. Placid Javornik, fajm. v št. Juri; 781. Brežan Jož., petoš. v Vidmu; 782. Aliančič Andr. fajm. v št. Kocjanu; 783. Šnabl And., učit. v Čančjah.

Odgovorni izdaj. in vredn. A. Einšpieler. Natisnil J. Leon u Celovcu.